

Yayın Tanıtım ve Değerlendirme

Huyugüzel, Ö. Faruk, ***İzmir’de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar***, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 46, İzmir, 2004, VIII+271 s.

Arş. Gör. Müberra BAĞCI*

Bir şehri tanımak ve sevmek o şehrin ruhuna nüfuz etmekle başlar. Bir şehrin ruhunu ise kültür ve sanat hayatı oluşturur. Batı Anadolu’nun merkezi durumunda olan İzmir, tarihi, coğrafi konumu, ekonomik yapısı ile olduğu kadar farklı milliyet veya dine mensup insanların bir arada yaşamasından doğan canlı sosyal ve kültürel yaşamı ile de önemli bir şehirdir. Özellikle Cumhuriyet dönemiyle birlikte İzmir’le ilgili çalışmalarda bir artış olmakla birlikte bunların daha çok şehrin siyasî tarihi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İzmir’in kültürel varlığının açığa çıkarılmasında herhalde en büyük pay Dr. Ziya Somar’ındır. 1940’lı yıllarda İzmir İnönü Lisesi’ne felsefe-sosyoloji öğretmeni olarak gelen Somar, Milli Kütüphaneyi mekân tutarak bugün neredeyse İzmir’in kültürel yaşamı için klasik kaynaklar haline gelen araştırmalar ortaya koymuştur¹.

1976 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin (o zamanki adıyla Sosyal Bilimler Fakültesinin) kurulması İzmir araştırmalarına büyük bir hız kazandırmıştır. Fakültenin ilgili bölümlerinde İzmir’i çeşitli yönlerden ele alan araştırmalar yapılmaktadır. Ege Üniversitesi’ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi de İzmir’le ilgili dokümanlardan bir arşiv oluşturmayı ve şehri her yönüyle

---

* Ege Üni. Edebiyat Fak.

¹ Ziya Somar’ın biri 1944, diğeri 1948 yılında yayımlanan iki önemli çalışması İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından tekrar basılmıştır: *Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir*, 2. b., İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 17, İzmir, Ağustos 2001, XIV+130 s.; *Bir Adamın ve Bir Şehrin Tarihi: Tevfik Nevzad-İzmir’in İlk Fikir-Hürriyet Kurbanı*, 2. b., İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 21, İzmir, Ekim 2001, XIV+252s.

inceleyen araştırmalar yapmayı amaçlamaktadır. Öte yandan Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yaptırılan tezler ve enstitünün çıkardığı *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları* dergisi önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Dokuz Eylül Üniversitesi'ne bağlı Ege Bölgesi Uygulama ve Araştırma Merkezi ve gazeteci Yaşar Aksoy'un katkılarıyla kurulan Uluslararası İzmir Araştırmaları Merkezi de şehir araştırmalarına önem verilmeye başlandığının göstergeleridir. Geçmişte Türkiye'nin kültür, sanat ve fikir hareketleri bakımından en faal şehirlerinden olmasına rağmen İzmir'in bu yönünü ortaya koyan çalışmalar, ne yazık ki hak ettiği sayıya ulaşamamıştır. Ayrıca İzmir ve çevresinde yetişmiş, kendi sahasında ün kazanmış kişilerin birçoğu hakkında yapılması gereken bilimsel çalışmaların azlığı da şehrin kültür ve edebiyat tarihi açısından önemli bir eksikliklerdir². Ancak son zamanlarda arttığını gördüğümüz bu tür yayınlar ve özellikle İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından oluşturulan ve İzmir'de bir kent bilinci yaratmayı amaçlayan "Kent Kitaplığı Dizisi"nde İzmir'in sosyal ve kültürel tarihi, ekonomik yapısı hakkındaki çalışmaların yayımlanması şimdiden memnuniyet verici boyutlara ulaşmıştır³. Uzun yıllardan beri akademik anlamda İzmir'in kültür, sanat ve fikir hareketlerini ortaya koyan çeşitli araştırmalar yayımlanmış olan Ö. Faruk Huyugüzel'in *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar* adlı kitabı da bu dizide yayımlanan önemli çalışmalardan biri olarak bilim dünyamıza sunulmuştur.

Kitap, 15'i daha önce çeşitli yerlerde yayımlanmış, 10'u ise ilk kez burada yayımlanan 25 makaleyi –ki bunların önemli bir kısmı çeşitli bilimsel toplantılarda sunulan bildirilerdir- içermektedir. *Önsöz*'den de

² Ö. Faruk Huyugüzel'in 1850-1950 yılları arasında İzmir'de faaliyet gösteren şair, yazar ve fikir adamlarının büyük kısmının biyografilerini titiz bir çalışmayla ilk kez *İzmir Fikir ve Sanat Adamları* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, XIII+640 s.)'nda ortaya koymuş olması sevindiricidir.

³ Sayı olarak 48'i bulan bu yayın dizisinden örnek olarak şunları sayabiliriz: Zeki Arıkan, *İzmir Basınından Seçmeler (1872-1922)*, 1. c., İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 16, İzmir, 2001, VIII+399; Ayda Arel, *Tanzimat Öncesi İzmir Sanatında Yeni Yönelimler*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 20, İzmir, 2002, 91 s.; Engin Berber, *Bir İzmir Kabusu (Mütareke ve İşgal Dönemi Üzerine Yazılar)*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 25, İzmir, 2002, IX+220 s.; İlhan Pınar, *Efsanelerdeki İzmir (19. Yüzyıl'da Eski İzmir İncelemeleri)*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 31, İzmir, 2002, X+67 s.; Engin Berber, *Rumeli'den İzmir'e Yitik Yaşamların İzinde*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 34, İzmir, 2002, XIII+73 s.; A. Nedim Atilla, *İzmir Demiryolları*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 36, İzmir, 2002, IX+215 s.; Zeki Arıkan, *İzmir Basınından Seçmeler (1923-1938)*, 2. c., İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi: 37, İzmir, 2004, XV+607 s.

anlaşılacağı gibi, daha önce yayımlanan makaleler yeniden gözden geçirilmiş, gerekli düzeltme ve ilaveler yapılmıştır. Kitapta yer alan makalelerin genelden özele doğru bir sıralamaya tâbi tutulduğu görülmektedir. Kitabın başında yer alan genel anlamdaki makalelerde İzmir'deki kültürel ortam, İzmir'e dair çalışmalar, bölge edebiyatı araştırmaları, şehir tarihçiliği, bölge ve şehirlerin Yeni Türk Edebiyatına katkısı, İzmir'le ilgili hatıra türündeki eserlerin tespiti gibi konulara ve bunlarla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

Ö. Faruk Huyugüzel makalelerinde, şehir ve bölgelerin edebiyat hareketlerini araştırmanın, bunlar arasındaki alışverişleri ortaya çıkarmanın gerekliliği üzerinde önemle durur. Eksiksiz bir Yeni Türk Edebiyatı tarihinin oluşturulabilmesi için İstanbul dışındaki kültür merkezlerini de dikkate almak gerektiğini belirten yazar, şehrin siyasî tarihiyle beraber fikir ve kültür tarihini de ortaya koymasının gereken şehir tarihçiliğinin önemini vurgular.

1975'ten beri İzmir'deki fikir ve edebiyat hareketleri üzerinde çalıştığını belirten Ö. Faruk Huyugüzel, İzmir araştırmalarının gelişmesi için öncelikle genel bir İzmir bibliyografyası hazırlanması gerektiği fikrindedir. Ayrıca İzmir basın tarihine ait kapsamlı bir çalışma olmadığından söz eden yazar, şehir ve bölge edebiyatları üzerinde çalışan bir araştırmacının öncelikle iyi bir basın tarihçisi olması gerektiğinin altını çizer. Bibliyografyadan sonraki adım ise şehrin önemli kişilerinin hatıralarının ve edebî eserlerinin tespit edilmesi, bu malzemenin bir araya getirilmesiyle bir İzmir arşivi oluşturulmasıdır. Yazar, bu konuda üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine büyük görev düştüğünü, bu bölümlerde yapılacak çalışmalarla şehre ve bölgeye ait edebî faaliyetlerin incelenerek genel edebiyat tarihindeki yerinin ortaya konabileceğini belirtir. Bu düşünceden hareketle EÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Ö. Faruk Huyugüzel tarafından yaptırılan 200 civarındaki lisans, yüksek lisans ve doktora tezi İzmir'deki dil ve edebiyat hareketlerinin tarihi konusundaki çalışmalar için önemli bir kaynaklar koleksiyonu oluşturmuştur.

Yine bu grup yazılar arasında yer alan “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar İzmir'de Kültürel Hayat” adlı yazı, İzmir'de görülen edebiyat ve fikir hayatını panoramik bir şekilde vermesi bakımından önem taşımakta, araştırmacıların İzmir'deki kültür ve sanat hayatı üzerinde yapmaları gereken çalışmaların oldukça fazla olduğunu göstermektedir. Bunları İzmir'deki basın, dil ve edebiyat hareketlerinin gelişimi, tiyatro faaliyetlerinin başlangıcı ve yaygınlaşması ile ilgili makaleler izlemektedir. Bu gruptaki yazıların önemli bir kısmı yine panoramik bir mahiyet taşımakta ve İzmir'deki basın ve tiyatro faaliyetlerini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Yine bu grup içinde yer

alan “İzmir Fikir ve Sanat Adamlarının Kullandığı İlk Adlar, Takma Adlar, Kısaltmalar ve Rumuzlar” adlı yazı, İzmir’le ilgili çalışmalar yapacak araştırmacıların işini büyük ölçüde kolaylaştıracak bir emeğin ürünü olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Kendi alanlarında isim yapmış kişilerin daha çok İzmir’deki faaliyetlerini ortaya çıkaran yazılar, kitabın son grubuna giren makaleleri oluşturmaktadır. Bu konudaki ilk yazı, İzmir’in ilk Türk gazetecisi Mehmet Salim’in gazeteci yönü ve onun çıkardığı *Aydın* vilâyet gazetesi hakkında bilgi vermektedir. Bu yazı, Mehmet Salim ve *Aydın* gazetesi hakkında orijinal bilgiler ortaya koyan önemli bir araştırmadır. Bir başka makalede, Türk edebiyatında hicivleriyle ün kazanmış olan Şair Eşref’in hayatı ve edebî şahsiyeti üzerinde durulur. Makalelerde incelenen isimlerden bir diğeri de Halit Ziya Uşaklıgil’dir. Daha önce Halit Ziya üzerine bir monografi⁴ de yayımlanmış olan Ö. Faruk Huyugüzel’in bu kitabında da en çok üzerinde durduğu yazar odur. Sırasıyla onun edebî hayatının ilk dönemi olan İzmir’deki yılları ve bu dönemdeki edebî faaliyetleri, *Hizmet* gazetesindeki Türkçe bir sözlük hazırlama çalışması, İzmir’de yazdığı roman ve hikâyelerdeki yapı ve üslûp özellikleri ve Halit Ziya’nın realizm anlayışını teorik ve pratik anlamda ortaya çıkaran biri roman diğeri inceleme (*Sefile* ve *Hikâye*) iki eseri ayrı ayrı makaleler halinde ele alınmıştır. Daha sonraki makalelerde Müstecabîzade İsmet ve Ömer Seyfettin’in İzmir devresi ve bu devredeki yazı faaliyetleri ortaya konur. Araştırmacının “Ömer Seyfettin’in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikâyeler” isimli yazısında onun sanatçılığının oluşmasında ve dilde sadeleşme anlayışında İzmir’in büyük bir katkısı olduğunu belirtmesi önemli bir tespittir. Bir başka makalede, önceki çalışmalarda genellikle romancı yönü üzerinde durulan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun hikâyelerinde Anadolu’nun, daha doğrusu Batı Anadolu’nun ne şekilde yer aldığı incelenir. Bunların dışında efelik temini ele alan ilk piyes olan Kantarağasızade Ömer Selâhattin’in *Kara Dana*’sı, Halikarnas Balıkcısı’nın *Demokrat İzmir* gazetesinde tefrika edilen ve onunla ilgili olarak yapılan çalışmalarda gözden kaçan *Bulamaç* adlı romanı ve Nahit Ulvi Akgün’ün şairliği ele alınan diğer konulardır.

Kitabın sonunda bu tarz akademik çalışmalarda mutlaka olması gereken ve okuyucuya da büyük kolaylık sağlayan kişi adları dizini de ihmal edilmemiştir.

İzmir’le ilgili çalışmalarını otuz yıldan beri sürdürdüğünü belirten

---

⁴ Halit Ziya Uşaklıgil. *Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, nr. 2638, İstanbul, 1995, 159 s.)

araştırmacının tıpkı diğer kitapları⁵ gibi *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar* adlı çalışmasının da uzun yıllar süren gazete ve dergi taramalarına dayandığı açıkça görülmektedir. Bu taramalar sonucunda yazarın zengin bir malzeme ve iyi bir arşive sahip olması, konuya daha geniş bir perspektiften bakmasını sağlamıştır. Kitapta yer alan makalelerden sadece İzmir'deki edebiyata değil, o dönemdeki basın-yayın, tiyatro, eğitim, kütüphaneler, müzik ve resim faaliyetleri gibi İzmir'in kültür hayatını oluşturan çeşitli unsurlar hakkında bilgilere de ulaşmak mümkündür.

İzmir ve çevresinin Türk edebiyatına katkısını inceleyen bilimsel çalışmaların sayıca çok az olduğu düşünülürse İzmir'in kültür hayatımızdaki rolünü belirlemeye yönelik bu kitabın değeri daha iyi anlaşılır. Kitaba bir bütün olarak baktığımızda makalelerin tasnifinden içeriğine kadar planlı, titiz, dikkatli bir çalışmanın ürünü olduğu açıkça görülmektedir. Ö. Faruk Huyugüzel'in İzmir araştırmaları konusundaki bilgi ve tecrübelerinin bir yansıması olan bu eserin edebiyat, tarih, sanat, basın-yayın gibi alanlarda çalışanların olduğu kadar yüreğinin bir yerinde İzmir sevgisi taşıyan herkesin ilgisini çekeceği ve alanında önemli bir boşluğu dolduracağı kanısındayız.

---

⁵ Huyugüzel'in –yukarıda zikredilenlerin dışında- yine İzmir'deki fikir ve sanat muhitiyle ve bu alanda öne çıkmış isimlerle yakından ilgili olan diğer kitapları şunlardır: *Necip Türkçü*, (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, nr. 921, Ankara, 1988, 240 s.), *1928'e Kadar İzmir'de Çıkmış Türkçe Kitap ve Süreli Yayınlar Kataloğu*, (EÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, nr. 84, İzmir, 1996, IX+101 s.), *İzmir Millî Kütüphanesi*, (İzmir Millî Kütüphane Vakfı, İzmir, 1997, 54 s.), *Necip Türkçü'nün Hatıraları ve Dil Yazıları*, (TDK Yayınları, Ankara, 2003, 257 s.)